

Petar R. Radosavljević
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet, Odsjek za romanistiku,
Katedra za rumunjski jezik i književnost
pradosav@ffzg.unizg.hr
<https://orcid.org/0000-0003-4917-571X>

Originalni naučni rad
UDK: 811.135.1'28-053.5
UDK: 316.64(=214.58)(497.5)
DOI: 10.19090/mv.2024.15.2.57-75

STAVOVI OSNOVNOŠKOLSKIH UČENIKA PREMA BAJAŠKOM RUMUNJSKOM I PREMA PREDMETU 'JEZIK I KULTURA ROMSKE NACIONALNE MANJINE U HRVATSKOJ'¹

APSTRAKT: Iako je službeno donesen početkom 2020. godine, kurikulum nastavnoga predmeta *Jezik i kultura romske nacionalne manjine u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske (model C)*, počeo se primjenjivati tek od školske godine 2022./2023., kada je u osnovnim školama Kuršanec, Orehovica i Podturen pokrenuta nastava ovoga predmeta. U navedenim se školama poučava bajaški rumunjski, odnosno njegov erdeljski dijalekt, varijetet rumunjskoga kojim govore praktički svi Romi u Međimurju, dok u ostatku Hrvatske više od tri četvrtine romske nacionalne manjine također govori nekim od varijeteta rumunjskoga. Iako se bajaški rumunjski neformalno već ranije mogao susresti u školama u Međimurju, sada taj jezik i formalno čini dio nastavnog procesa. Budući da se kod bajaškoga rumunjskoga radi o nestandardiziranom idiomu, koji je pretežito oralan, i da su materijali za učenje i poučavanje malobrojni, u radu ćemo se osvrnuti na osobitosti, izazove i poteškoće u nastavi ovoga predmeta. Glavni dio rada posvećen je prikazu i analizi stavova učenika osnovnih škola Orehovica i Podturen koji pohađaju *Jezik i kulturu romske nacionalne manjine* prema bajaškom rumunjskom te prema spomenutom nastavnom predmetu, koji su istraživani putem anonimnog upitnika.

Ključne riječi: bajaški rumunjski, poučavanje, Romi u Hrvatskoj, stavovi učenika.

ATTITUDES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS TOWARDS BOYASH ROMANIAN AND TOWARDS THE SUBJECT 'LANGUAGE AND CULTURE OF THE ROMA NATIONAL MINORITY IN CROATIA'

ABSTRACT: Although it was officially adopted at the beginning of 2020, the curriculum of the school subject *Language and culture of the Roma national minority in primary and secondary schools of the Republic of Croatia (model C)* began to be applied only from the school year 2022/2023, when in the primary schools Kuršanec, Orehovica and Podturen the teaching of this subject started. The mentioned schools

¹ Istraživanje je provedeno uz svesrdan angažman učiteljice Natalije Sklepić kojoj iskreno zahvaljujem na suradnji, susretljivosti i velikoj pomoći, bez nje ovo istraživanje ne bi bilo moguće. *Să fii sănătôsă!*

teach Boyash Romanian, i. e. the Transylvanian dialect, a variety of Romanian spoken by practically all Roma in Međimurje, while in the rest of Croatia more than three quarters of the Roma national minority also speak varieties of Romanian. Although Boyash Romanian could already be encountered in schools in Međimurje, this was mostly informal, while now the language is formally part of the teaching process. Since Boyash Romanian is a non-standardized idiom that is predominantly oral and the materials for learning and teaching are scarce, in this paper we will look at the peculiarities, challenges and difficulties in teaching this subject. The main part of this paper presents and analyses the attitudes of Orehovica and Podturen primary school students that attend the subject *Language and culture of the Roma national minority* towards Boyash Romanian and towards the mentioned school subject that were examined through an anonymous questionnaire.

Keywords: Boyash Romanian, teaching, Roma in Croatia, attitudes of students.

1. ROMI BAJAŠI

U Hrvatskoj se za etničke skupine kojima je materinski jezik varijetet dakorumunjskoga najčešće koristi naziv *Romi Bajaši* (ili samo *Bajaši*), no u prošlosti se često koristio i naziv *Koritari*, upravo zbog njihova nekadašnjeg zanimanja, izrade različitih drvenih predmeta, među inim i korita. Pripadnici su srodnih etničkih skupina kojima je zajedničko to da im je materinski jezik varijetet rumunjskoga i da su se u prošlosti bavili obradom drveta, žive diljem Jugoistočne Europe (ali i šire, uzimajući u obzir ranija i nedavna migracijska kretanja) i poznati su pod različitim nazivima – npr. u Srbiji najčešće pod imenom *Banjaši*, u BiH *Karavlas*, u Mađarskoj *beások*, u Rumunjskoj *rudari* / *băieși* / *lingurari*, itd. (Radosavljević 2016: 187). Budući da je u Hrvatskoj *Romi Bajaši* najrašireniji termin koji usto koristi i najveći dio zajednice, u ovom će se radu koristiti taj, bez namjere nametanja onim govornicima koji se samoizjašnjavaju drukčije.

Termin *Bajaši* potječe od rumunjskog *băiaș* / *băieși* koji u rumunjskom može označavati više pojmova – zastarjelo i regionalno rudara ili vlasnika rudnika, Roma *aurara* 'zlatara' te u Transilvaniji i Banatu Roma zanatliju koji izrađuje proizvode od drveta ili šiba (MDA 2001: 229). Sama riječ potječe od rum. *baie* koja pak dolazi od mađarskoga *banya* (MDA 2001: 203). Osim ovog naziva, u Hrvatskoj postoji i naziv *Ludari* koji za sebe koriste Romi na području Sisačko-moslavačke županije i Brodsko-posavske županije (naziv za ovu skupinu nastao je disimilacijom glasova *r/l* od rum. *rudar*). Rumunjski jednojezični rječnici definiraju riječ *rudar* (s očiglednom slavenskom etimologijom) vrlo slično riječi *băiaș* – kao radnika (Roma) koji se bavio vađenjem zlata iz riječnoga pijeska, a daju i sinonime *aurar* i *băieș* te također kao Roma zanatliju koji izrađuje korita, žlice, vretena od drveta (MDA 2003: 269). Ludari iz Siska i Slavenskog Broda

povezani su s bosanskohercegovačkim Romima (Karavlasima) budući da su njihovi preci iz Bosanske Posavine došli na područje Siska i Slavenskog Broda nakon Drugog svjetskog rata (Radosavljević 2022: 18).

Iako nazivi *bajaš* i *rudar* imaju različite etimologije, evidentno označavaju jednake koncepte i koriste se za Rome kojima je nekadašnje zanimanje bilo povezano s vađenjem zlata i radom u rudnicima, a kasnije pak s obradom drveta. Ono što je ovim etničkim skupinama također zajedničko, a ne navodi se u rumunjskim jednojezičnim rječnicima, jest ranije spomenuta činjenica da im je materinski jezik lokalni varijetet rumunjskoga.

U Hrvatskoj se koristi i treći etnonim, *Munćani*, a ponajprije ga za sebe koriste Romi iz Baranje, no koriste ga i govornici erdeljskog dijalekta kao naziv za srodne skupine Roma koje ne razumiju u potpunosti. Etimologija riječi *Munćan* dolazi od *muntean* 'Muntenac, iz Muntenije (odnosno dijela pokrajine Vlaške u Rumunjskoj)' (Radosavljević 2022: 21).

Po posljednjem popisu stanovništva iz 2021., u Republici Hrvatskoj trenutno živi 17.980 Roma (Državni zavod za statistiku, n.d.), a uzimajući u obzir distribuciju po županijama, informacije dobivene od udruga, kao i ranije dobivene podatke, otprilike 75% od tog broja, oko 12.000, su Romi Bajaši.

1.1. Bajaškorumunjski dijalekti

Tri su dijalektalna varijeteta dakorumunjskoga kojima govore Romi Bajaši u Hrvatskoj – *erdeljski*, *baranjski muntenski* i *ludarski muntenski*. Erdeljski dijalekt ima najviše govornika i govori se u više naselja na području Međimurja, Koprivničko-križevačke županije, Varaždinske županije, nekoliko naselja u Baranji te dijelu Sisačko-moslavačke županije. Ludarski muntenski govori se na području Siska, Slavenskog Broda i djelomično Kutine i drugi je po broju govornika. Baranjski muntenski, kao što je razvidno iz naziva, govori se u Baranji, na području Osječko-baranjske županije, i ima najmanji broj govornika.

Erdeljski dijalekt izdvaja se od druga dva dijalekta ponajprije na razini fonologije, ali i po morfološkim osobitostima, a ludarski i baranjski muntenski imaju više međusobnih podudarnosti (Radosavljević 2022: 27–29). U školama u kojima je provedeno istraživanje, romska djeca govore erdeljski dijalekt bajaškoga rumunjskoga, a sukladno tome se i na nastavi predmeta *Jezik i kultura romske nacionalne manjine* koristi upravo taj varijetet bajaškoga.

2. BAJAŠKI RUMUNJSKI U HRVATSKOM ŠKOLSTVU

U hrvatskom školskom sustavu postoji institucija takozvanih *romskih pomagača*, asistenata iz zajednice, koji govore jezik i koji djeluju kao spona između učitelja (koji najčešće ne razumiju jezik kojim govore romska djeca i koji znaju vrlo malo ili ništa o tom jeziku) i roditelja, te pomažu prilikom dolaska djece u školu autobusom, dostavljaju obavijesti roditeljima, prevode učiteljima i djeci na satu, itd. (Novak Milić 2007: 98). Njihov broj nije velik pa je tako u Hrvatskoj u osnovnim školama 2022. godine radilo 24 romska pomagača (Štengl 2023: 43).

Godine 2019. u suradnji Pučkog otvorenog učilišta Korak po korak, Udruge Sfera i Osnovne škole Kuršanec izrađen je eksperimentalni kurikulum „Daj pet! – Dā-m šínś!” – izvannastavni program za očuvanje kulture i jezika Roma Bajaša u osnovnim školama kako bi učenici Romi Bajaši usavršavali svoj bajaški rumunjski jezik i učili o njemu, pritom upoznavajući važne događaje, pojedince i pojave iz romske povijesti. Tom prilikom je izrađen i istoimeni priručnik za učenike.² Taj je kurikulum bio osmišljen da se provodi s djecom od 11. do 13. godine, a iste godine program su u OŠ Mala Subotica – područnoj školi Držimurec Strelec provodili romski pomagači uz pomoć stručnih suradnika i učitelja (*Korak po korak*, n.d.).

Postojala je i inicijativa Veleposlanstva Rumunjske i nekih lokalnih romskih lidera za uvođenje izbornog standardnog rumunjskog kod onih zajednica Bajaša koje bi za to bile zainteresirane, no iako je 2014. i 2015. dio zajednice pokazao interes za takav izborni predmet³, to se nije realiziralo.

Praktički sve do početka primjene predmeta *Jezik i kultura romske nacionalne manjine*, u školama gdje su djeca Romi Bajaši značajnije zastupljena možemo samo govoriti o neformalnom korištenju bajaškoga rumunjskoga.

2.1. Odgoj i obrazovanje nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj

Zakonski okvir za obrazovanje nacionalnih manjina u hrvatskom školstvu čine Ustav Republike Hrvatske, Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina te Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, uz primjenu Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja

² Autori priručnika su Petar Radosavljević, Vesna Marjanović, Bernarda Novak, Vesna Perhoč i Elvis Kralj, uz suradnju Danijela Vojaka (vidi popis literature).

³ Autor ovog rada je sudjelovao na pojedinim sastancima i terenskom istraživanju kada se raspravljalo o toj mogućnosti.

te Državnog pedagoškog standarda srednjoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja. (MZOM 1; MZOM 2, n.d.).

Glavni modaliteti izvođenja nastave za nacionalne manjine (uz posebne oblike nastave kao što su ljetne škole i slično) su: Model A – gdje se sva nastava odvija na jeziku i pismu nacionalnih manjina, uz obvezno učenje hrvatskog jezika i uz dodatne sadržaje važne za manjinsku zajednicu; Model B – gdje je nastava dvojezična te se prirodna grupa predmeta uči na hrvatskom, a društvena grupa predmeta na jeziku nacionalne manjine; te Model C – gdje se nastava izvodi na hrvatskom jeziku uz dodatnih dva do pet školskih sati namijenjenih učenju odnosno njegovanju jezika i kulture nacionalne manjine (ULJPPNM 1, n.d.).

Upravo se model C zbog svoje manje zahtjevne implementacije primjenjuje za najveći broj nacionalnih manjina, pa se tako on školske godine 2023./2024. primjenjivao za njih čak 17 (albansku, austrijsku i njemačku, bošnjačku, češku, mađarsku, makedonsku, poljsku, romsku, rusinsku, rusku, slovačku, slovensku, srpsku, talijansku, ukrajinsku i židovsku nacionalnu manjinu) u vrlo velikom broju škola (njih 210). Model B iste se školske godine primjenjivao za češku, mađarsku i srpsku nacionalnu manjinu u samo 6 škola, a model A za češku, mađarsku, srpsku i talijansku nacionalnu manjinu u ukupno 67 škola. (Gov. hr, n.d.).

2.2. Nastavni predmet Jezik i kultura romske nacionalne manjine u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (Model C)

Proces donošenja kurikuluma za romsku nacionalnu manjinu započeo je kroz tzv. kurikularnu reformu kada je 2015. (među zadnjima) imenovana Stručna radna skupina za izradu kurikuluma ovog nastavnog predmeta⁴. Preliminarnu verziju kurikuluma radna je skupina izradila 2016., no zbog političkih promjena dolazi do suspenzije čitave kurikularne reforme, da bi potom prva verzija kurikuluma bila dana na javnu raspravu 2017. godine. Nakon toga, ponovno se nastavlja rad na kurikulumu (stručna skupina s manjim brojem članova) i dovršava se nova verzija 2019. koja je, nakon javne rasprave, doručena i prevedena i na romski i na bajaški rumunjski jezik 2020. godine. Konačno, 1. travnja 2020., tadašnja ministrica znanosti i obrazovanja donosi kurikulum nastavnog predmeta *Jezik i kultura romske nacionalne manjine u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj* (Model C), te je on objavljen trojezično, na hrvatskom,

⁴ Autor ovog rada bio je član Stručne radne skupine i kao jedan od autora kurikuluma upućen je u cjelokupnu povijest njegova donošenja.

romani čhibu i erdeljskom dijalektu bajaškog rumunjskog (*Narodne novine*, n.d.). Upravo zbog činjenice da romska nacionalna manjina u Hrvatskoj ne govori samo jedan jezik, odabran je takav naziv predmeta, a i u samom tekstu kurikulumu koristi se termin „materinski jezik”, a ne *bajaški rumunjski* ili *romski* kada se govori o jeziku.

Kurikulum nastavnog predmeta *Jezik i kultura romske nacionalne manjine* (u nastavku JKR) izrađen je za tri do najviše pet sata nastave tjedno, za poučavanje u osnovnim školama (od 1. – 8. razreda) i srednjim školama (1. – 4. razred). Vodi se načelima fleksibilnosti, interkulturalnosti i učeniku usmjerenim pristupom. Fleksibilnost učiteljima omogućuje oblikovanje nastavnoga sadržaja koji odgovara jezičnim, povijesnim i kulturološkim obilježjima pojedinih zajednica i samo su okvirno definirani osnovni elementi koji učiteljima služe za vođenje procesa učenja i poučavanja, a učitelju ostaje sloboda da u suradnji s učenicima kreira način na koji će se ostvariti ishodi. Također se potiče upoznavanje, razumijevanje i poštivanje različitih životnih stilova i kultura te razvoj interkulturalne osjetljivosti kod učenika. Usmjerava se na učenikove potrebe i interese te su učenici aktivni sudionici u nastavnome procesu, uz naglasak na suradnju s roditeljima i sa zajednicom (*Narodne novine*, n.d.).

Pet je glavnih ciljeva učenja i poučavanja predmeta; prvi je usmjeren na jezične kompetencije učenika (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje) ili romskoga jezika ili bajaškoga rumunjskog jezika, drugi se odnosi na jezično-kulturni identitet, treći na kulturno-umjetničko područje, četvrti na razvijanje sposobnosti kritičkoga mišljenja i sudjelovanje u zajednici te peti na povijest Roma. Ti se ciljevi predmeta ostvaruju kroz četiri organizacijska područja kurikulumu: jezik i komunikacija, stvaralaštvo i tradicija, vrijeme i prostor i identiteti i ljudska prava (*Narodne novine*, n.d.).

Nastava JKR započela se održavati školske godine 2022./2023. i to samo u tri osnovne škole u Međimurju – Orehovica, Podturen i Kuršanec, gdje nastavu drži dvoje nastavnika – u OŠ Kuršanec Toni Marušić, prof. povijesti i autodidakt erdeljskog dijalekta bajaškog rumunjskog, a u OŠ Orehovica i OŠ Podturen Natalija Sklepić, dipl. učiteljica kojoj je bajaški rumunjski (erdeljski dijalekt) materinski jezik.

U OŠ Kuršanec prve se godine primjene (školska godina 2022./2023.) nastava JKR održavala u jednoj skupini koju je činilo 20 učenika 5. razreda, dok se sljedeće školske godine, 2023./2024. ona održavala u dvije skupine, jednu su činili 7. razredi (ukupno 18 učenika), a drugu 8. razredi (ukupno 16 učenika).⁵

⁵ Podaci dobiveni od nastavnika.

U OŠ Orehovica nastavu JKR školske godine 2022./2023. pohađalo je ukupno 27 učenika u 3 skupine: od 2. do 4. razreda (10 učenika), 5. i 6. razred (10 učenika) te 7. razred (7 učenika). Sljedeće školske godine, 2023./2024., u OŠ Orehovica nastava se održavala u 3 skupine, 3. i 4. razredi (11 učenika), 5. i 7. razredi (7 učenika), te 6. i 8. razredi (15 učenika).⁶

U OŠ Podturen školske godine 2022./2023. nastavu JKR pohađalo je ukupno 35 učenika, također u 3 skupine: 2. razred (10 učenika), 3. i 4. razred (12 učenika) te 5.– 8. razred (13 učenika). Sljedeće školske godine, 2023./2024., nastava se održavala u 2 skupine, 3. razredi (16 učenika) i 2. i 4. razredi (10 učenika).⁷ Pad broja učenika u OŠ Podturen učiteljica prije svega objašnjava prelaskom na cjelodnevnu nastavu, pa je zbog termina u kojem se inače održavala nastava izgubila grupu u višim razredima.

Jedan je od razloga zašto se ovaj predmet trenutno predaje samo u tri škole i problem pronalaska odgovarajućeg nastavnog kadra za poučavanje JKR. Naime, još uvijek je malo Roma izvornih govornika bajaškog rumunjskog (ili pak romskoga za one dijelove Hrvatske u kojima se govori) koji su završili visokoškolsko obrazovanje, a još je manje onih koji su završili neki od nastavničkih studija ili pak onih koji bi nakon studija željeli raditi u školi i predavati JKR. Tako je prva škola koja je dobila suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja za organizaciju nastave JKR bila OŠ Jagodnjak u Baranji još za školsku godinu 2020./2021. (ULJPPNM 2, n.d.), no prema našim saznanjima nastava se nije uspjela organizirati zbog toga što je potencijalna nastavnica odustala od rada u školi. Što se pak tiče ne-Roma koji bi mogli raditi kao nastavnici JKR, diplomiranih rumunjista je relativno malo i prema našim saznanjima gotovo su svi zaposleni i rad u školi nije im osobito atraktivan⁸, a nema ni mnogo romista ili drugih potencijalnih nastavnika s odgovarajućim obrazovanjem i znanjem bajaškog rumunjskog (ili romskog).

⁶ Podaci dobiveni od nastavnice.

⁷ Podaci dobiveni od nastavnice.

⁸ Ravnateljica jedne osnovne škole sa značajnim udjelom bajaške djece nedavno je molila autora ovog rada za pomoć u pronalasku potencijalnog nastavnika za JKR, no nije bilo uspjeha među diplomiranim studentima rumunjskoga; svi kontaktirani su već zaposleni ili stanuju daleko od lokacije škole.

2.2.1. Izazovi i prednosti nastave JKR⁹

Jedan od izazova nastave JKR vidljiv je i u samom kurikulumu predmeta koji napominje da nastavni materijali koji su na raspolaganju učiteljima nisu mnogobrojni te da je potreban dodatni angažman učitelja u pripremi, prilagodbi i izradi nastavnih materijala – upravo s tim problemima susreću se nastavnici JKR – bajaški rumunjski pretežno je oralni idiom, nije standardiziran, i ima malo iskoristivog postojećeg tekstualnog materijala za školsku uporabu¹⁰; općenito je vrlo malo materijala za učenje i poučavanje. U skladu s navedenim, trenutno ne postoji ni udžbenik, ni priručnik za ovaj predmet (osim ranije spomenutog priručnika *Daj pet – Dă-m șins* koji nastavnicima može poslužiti kao pomoć za dio nastavnih sati) i nastavnici moraju samostalno izrađivati cjelokupni materijal i sve pripreme za nastavu što je za njih vremenski iznimno zahtjevno. Vezano uz to javlja se i problem što se nastava odvija u miješanim skupinama, te se nastavni materijali pripremljeni jedne godine za jedan razred često više ne mogu koristiti sljedeće ukoliko predmet pohađaju isti učenici.

Što se tiče termina odvijanja nastave JKR, ona se pretežno održava nakon (ili pak prije) redovite nastave (6., 7. ili čak 8. školski sat) zbog čega učenici često izostaju, a budu i vrlo umorni na nastavi.

Jedno od nastavnika ističe da, iako ima zainteresiranih učenika, u grupama također ima i slabije učenike, što otežava rad.

Ipak, nastava JKR nema samo izazove, pa je jedna od njenih prednosti već spomenuta relativna fleksibilnost organizacijskih područja i sadržaja za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda, te nastavnik posjeduje znatno veću slobodu nego što je to slučaj na drugim predmetima. Projektna nastava koja je predviđena kurikulumom također nudi dinamičnost, prilagodljivost i mogućnost istraživanja za učenike.

Kao prednost se također može istaknuti zainteresiranost i motiviranost većine učenika koji pohađaju JKR.

Također treba istaknuti da se kroz JKR i projektnu nastavu koja predviđa učeničko istraživanje, doprinosi bilježenju i očuvanju kulturnotradicijskih elemenata Roma Bajaša, a JKR svakako doprinosi i očuvanju jezičnih

⁹ Podaci u vezi primjene JKR dobiveni od nastavnika.

¹⁰ Za detaljan pregled publikacija na bajaškom rumunjskom u Hrvatskoj do kraja 2018. godine, vidi Radosavljević, P. (2021). The Current State of Boyash Romanian in Croatia, in: *Boyash Studies: Researching "Our People"*, ed. A. Sorescu-Marinković, Th. Kahl, B. Sikimić (Berlin : Frank & Timme): 283–309.

kompetencija djece (time i očuvanju jezika) i prije svega donosi opismenjavanje na materinskom jeziku što do sada Romima Bajašima nije bilo omogućeno.

3. ISTRAŽIVANJE STAVOVA UČENIKA PREMA BAJAŠKOM RUMUNJSKOM I PREMA JKR

Istraživanje stavova učenika koji pohađaju JKR prema bajaškom rumunjskom i prema predmetu *Jezik i kultura romske nacionalne manjine* provedeno je školske godine 2022./2023., prve godine njegove primjene, u dvije osnovne škole, OŠ Orehovica i OŠ Podturen.

Cilj istraživanja bio je s jedne strane istražiti stavove učenika prema vlastitom jeziku, pismenosti, kako i gdje koriste koji jezik, kako doživljavaju stav svojih roditelja i drugih prema jeziku, a s druge strane istražiti kako učenici doživljavaju nastavu JKR, koja im je motivacija za pohađanje, koje su eventualne poteškoće i izazovi s kojima su se susreli, a koje prednosti ovog predmeta; istraživanje je željelo pokazati učeničku stranu primjene ovog novog predmeta i pokazati koji bi se aspekti nastave mogli poboljšati u budućnosti.

Istraživanje je provedeno putem anonimne ankete posredstvom Google obrasca na računalu uz pomoć učiteljice Natalije Sklepić koja je osigurala potrebnu informatičku opremu i učenicima omogućila ispunjavanje upitnika na satovima JKR-a. Prije provođenja ankete pribavljene su pismene suglasnosti ravnatelja škola za provođenje istraživanja kao i suglasnosti roditelja učenika. Nikakvi osjetljivi osobni podaci učenika nisu se bilježili niti su bili obuhvaćeni ovim istraživanjem.

Kao što je navedeno u prethodnom poglavlju, u OŠ Orehovica nastavu JKR te je školske godine pohađalo ukupno 27 učenika, a u OŠ Podturen ukupno 35 učenika, no u istraživanje su uključeni samo viši razredi zbog prirode pojedinih pitanja koja bi bila previše kompleksna za učenike nižih razreda. Potencijalnih sudionika u anketi bilo je 30, od toga ih je 19 ispunilo anketu, što predstavlja vrlo dobar odaziv od 63,33%. Anketu su ispunili učenici 5., 6. i 7. razreda, u dobi od 11 do 14 godina, od toga 13 učenica i 6 učenika, 9 iz OŠ Orehovica i 10 iz OŠ Podturen, u razdoblju od 19. – 21.04.2023.

Anketa je sadržavala 48 čestica. Za najveći dio pitanja korištena je Likertova skala od pet stupnjeva, a korišteno je i osam pitanja s mogućnošću izbora jednog od ponuđenih odgovora, kao i dva pitanja otvorenog tipa. Pitanja su postavljana na hrvatskom jeziku, jednostavnije formulirana, donekle kolokvijalnim stilom, kako bi djeci bila što lakše razumljiva. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje

upitnika bilo je otprilike 20 minuta, no provoditeljica ankete nije ograničavala učenike ukoliko im je bilo potrebno više vremena.

3.1. Analiza odgovora ispitanika – stavovi o i prema bajaškom rumunjskom

Svim ispitanicima je materinski jezik bajaški rumunjski, erdeljski dijalekt¹¹, no htjeli smo saznati kako na hrvatskom nazivaju svoj jezik – na otvoreno pitanje o jeziku koji govore kod kuće, ispitanici su odgovorili raznoliko – najviše ispitanika (57,89%) odgovorilo je *bajaški*, 31,58% odgovorilo je *romski*, dok je po jedan ispitanik (po 5,3%) odgovorio *romski bajaški*, odnosno *bajaško rumunjski*. Ovako visok postotak odgovora *bajaški* zacijelo je posljedica same nastave JKR gdje je učiteljica djeci objasnila kako se na hrvatskom najčešće naziva njihov jezik, budući da inače redovito djeca u školama svoj jezik na hrvatskom nazivaju *romski*¹² (što je vezano i uz način kako drugi učitelji nazivaju ovaj jezik). Kako su pokazala naša ranija istraživanja, na svom materinskom jeziku Bajaši s ovog područja svoj jezik redovito nazivaju *băjšëşçi /băşëşçi* 'bajaški' ili *ljimba dă băjaş* 'bajaški jezik'.

Na otvoreno pitanje koje još jezike uče osim hrvatskoga, djeca su najčešće navodila njemački i engleski, no zanimljivo je da je po jedan ispitanik napisao *njemački i bajaški*, odnosno *njemački, romski, engleski te hrvatski, njemački*.

Vezano uz učenje pisanja na bajaškom rumunjskom, više od polovine ispitanika navela je da im je to vrlo važno i važno (63,1%), no zanimljivo je da relativno velikom postotku učenika to nije ni važno ni nevažno (31,6%), a jednom ispitaniku to uopće nije važno (5,3%). Na pitanje koliko im je lako pisati na bajaškom rumunjskom¹³, ispitanici su u većini (52,6%) odgovorili da im nije ni lako, ni teško; 26,3% reklo je da im je lako, 15,8% da im nije lako i 5,3% uopće nije lako. Slične odgovore dobili smo i na pitanje koliko je ispitanicima lako čitati tekstove na bajaškom rumunjskom pa većini (47,4%) nije ni lako, ni teško, 26,3% ispitanika je lako, a 21,1% je reklo da im je vrlo lako, a 5,3 da uopće nije lako što očekivano pokazuje da je učenicima lakše čitati nego pisati bajaški rumunjski. Ovi podaci relativno su u skladu s podacima dobivenima od nastavnice koja je primijetila da djeca u višim razredima imaju više poteškoća s čitanjem i pogotovo pisanjem bajaškoga rumunjskoga, nego djeca u nižim razredima koja lakše

¹¹ Podaci dobiveni od nastavnice.

¹² Što smo osobno više puta posvjedočili, u više škola.

¹³ Ispitani učenici JKR uče prilagođeni (i pojednostavljeni) pravopis koji se u velikoj mjeri oslanja na hrvatski, uz uporabu rumunjskih grafema *ă* i *î*, te grafema *ş*, *ţ*, *ë* i *ö* za bilježenje specifičnih glasova kojih nema u hrvatskom ili rumunjskom pravopisu.

savladavaju grafiju. Većina ispitanika rekla je da bi vrlo rado (36,8%) i rado (21,1%) čitala više tekstova na bajaškom rumunjskom, srednji odgovor dalo je 31,6% ispitanika, a 10,5% to ne bi htjela.

Zanimljivo je analizirati podatak o uporabi bajaškog rumunjskog pri pisanju poruka – velika većina (68,4%) ispitanika prijateljima piše na bajaškom, ili kombinacijom hrvatskoga i bajaškoga (21,2%), zacijelo korištenjem nekakvog hrvatskog pravopisa, jer prije nastave JKR nisu učili kako zapisivati glasove svog jezika kojih nema u hrvatskome; pritom je 10,5% ispitanika kazalo je da poruke pišu na hrvatskome. Vrlo je indikativno da su svi ispitanici (100%) izjavili da na telefon razgovaraju bajaški što bi moglo ukazivati na to da na uporabu hrvatskoga u dopisivanju utječe neznanje pisanja na svom jeziku.

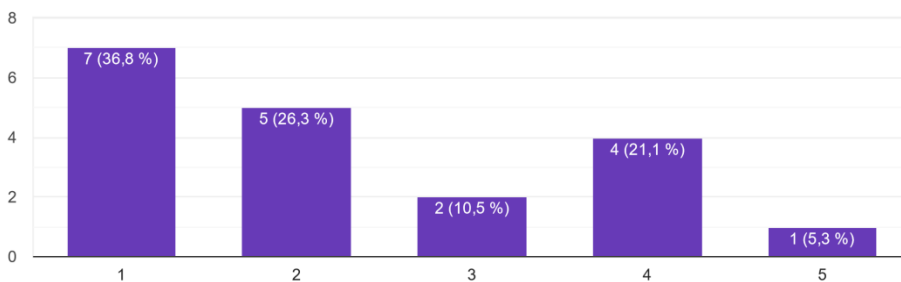
Stav svojih roditelja prema uporabi bajaškoga rumunjskoga kod kuće ispitanici procjenjuju da je roditeljima to većinom vrlo važno (33,3%) i važno (27,8%), 22,2% da im nije ni važno ni nevažno, a da roditeljima (uopće) nije važno smatra ukupno 16,7% ispitanika. Na ovu česticu jedan ispitanik nije odgovorio. Što se pak procijenjenog stava roditelja o pismenosti na bajaškom tiče, učenici izražavaju da je to roditeljima isto djelomično važno (36,8%), no većina smatra kako je to roditeljima ipak važno i vrlo važno (42,1%), a samo 21% učenika smatra da roditeljima (uopće) nije važno.

Vezano uz shvaćanje učenika kakav je međuodnos znanja bajaškoga i učenja hrvatskoga, većina ispitanih učenika (47,4%) uopće ne smatra ili ne smatra (21,1%) da će, ako bolje govore bajaški bolje govoriti i hrvatski, a po 10,5% je dalo ostale odgovore, od neutralnog odgovora pa do potpunog slaganja s tvrdnjom. Iako istraživanja potvrđuju da pismenost na materinskom jeziku doprinosi uspjehu u školovanju (Bühmann / Trudell 2008), ispitanici se u velikoj većini uopće ne slažu ili ne slažu (68,5%) s tvrdnjom da će ako bolje pišu bajaški, bolje pisati hrvatski; 10,2% se niti slaže, niti ne slaže, dok se 21,1% slaže ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom. Međutim, postoji zablude (za koju smo osobno posvjedočili da se provlači kod pojedinih nastavnika koji rade s romskom djecom, ali i kod pojedinih pripadnika same romske zajednice), kako znanje bajaškoga smeta učenju hrvatskoga, međutim prema našem istraživanju čak 89,5% ispitanih učenika smatra da to uopće ne smeta, a samo dva ispitanika (10,5%) smatra da im jako smeta.

Što se tiče uporabe jezika izvan škole (Grafikon 1), gotovo svi, 94,7% ispitanika, mnogo govore bajaški, a jedan ispitanik (5,3%) daje srednji odgovor. Većina ispitanika smatra da izvan škole uopće ne govori ili ne govori mnogo (63,2%) hrvatski, no zanimljiv je podatak da ipak više od četvrtine procjenjuje da koristi vrlo mnogo i mnogo (26,4%) hrvatski, što može upućivati na tendencije sve

manjeg korištenja bajaškoga rumunjskoga kod dijela populacije; pritom je 10,5% ispitanika dalo srednji odgovor.

Izvan škole puno pričam hrvatski
19 odgovora

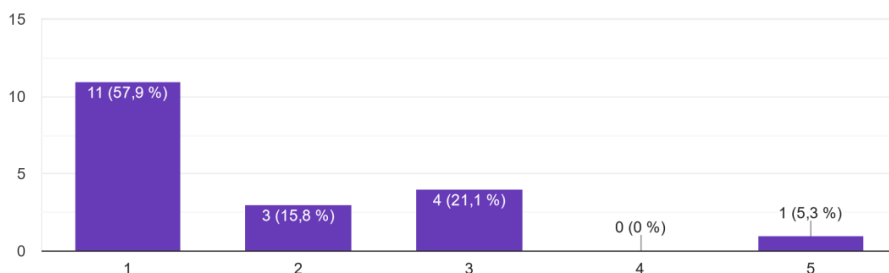

Grafikon 1. Govorenje hrvatskog izvan škole (1 = „uopće ne pričam”, 5 = „jako puno pričam”).

Velika većina ispitanika smatra da je jako važno (63,2%) i važno (21,1%) da se u školi uči i govori bajaški, dok se samo 10,5% niti slaže niti ne slaže s tom tvrdnjom, a samo 5,3% se uopće ne slaže s time. Zanimljivo je vidjeti kako učenici romske nacionalnosti u takvim školama, u kojima su oni vrlo brojni ili čak većina, doživljavaju stav učitelja prema njihovom materinskom jeziku – čak 57,9% smatra kako njihovim učiteljima bajaški uopće nije važan, 15,8% smatra da im nije važan, a da im nije ni važan ni nevažan smatra 21,1% i jedan (5,3%) smatra kako im je jako važan (Grafikon 2). S tim u vezi, više od polovice ispitanika smatra da bi bilo jako dobro ili dobro (52,7%) kad bi Hrvati znali bajaški rumunjski, no značajan udio (42,1%) nema snažno mišljenje o tome i samo 5,3% misli da to ne bi bilo dobro. Zanimljivo je, da iako je većina (42,1%) odgovorila da im uopće nije čudno s učiteljicom razgovarati na bajaškom na satu JKR (21,2% je reklo da im nije ni čudno ni uobičajeno), ipak je 36,9% je reklo da im je to čudno ili jako čudno, zacijelo jer se ranije nisu susretali sa situacijom da nastavnik govori njihov jezik.

U mojoj školi je bajaški važan i učiteljima

19 odgovora

Grafikon 2. Percepcija važnosti bajaškoga za učitelje (1 = „uopće im nije važan”, 5 = „jako im je važan”).

3.2. Analiza odgovora ispitanika – stavovi prema nastavi JKR

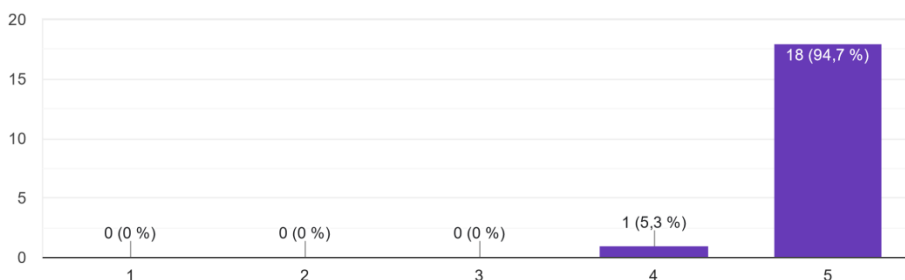
Razlozi upisa na JKR su kod ispitanika različiti; većina od 63,2% izjavljuje da pohađa nastavu JKR jer su Romi, no ipak 36,8% smatra da nije tako. Velika većina od 57,9% se (uopće) ne slaže s tvrdnjom da pohađa JKR jer su to njihovi roditelji htjeli, a 26,4% se slaže s tom tvrdnjom i 15,8% je neodlučno. Više od polovice ispitanika ipak smatra da je njihovim roditeljima važno i vrlo važno (57,9%) da pohađaju JKR, a 15,8% da im nije važno ili 26,3% ni važno ni nevažno. S tvrdnjom da su se upisali na JKR jer su im se upisali i prijatelji se slaže većina od 63,1%, a 26,3% se ne slaže s time. Također značajna većina smatra da je njihovim prijateljima (jako) zanimljivo (79%) što pohađaju JKR pa bi to mogao biti pokazatelj nekog budućeg interesa za predmet (uz 15,8% srednjeg odgovora i 5,3% koji se ne slaže) jer i značajna većina ispitanika smatra da zna prijatelje koji bi se htjeli upisati na JKR (89,5% naspram 10,5% koji ne znaju). Više od polovine ispitanika smatra da bi bilo (jako) dobro 52,7% da se i učenici Hrvati upišu na JKR (uz 26,3% neodlučnih), a samo 21,1% smatra da to ne bi bilo dobro. Velika većina izjavila je da se nisu upisali na JKR kako bi popravili prosjek ocjena (79%), no 21,1% se ipak slaže s tom tvrdnjom; zanimljivo je da je pritom gotovo svim ispitanicima vrlo važna ili važna ocjena iz JKR (94,8%), a samo jednom ispitaniku nije niti važna niti nevažna.

Zadovoljstvo učenika predmetom vidljivo je kroz činjenicu da se svi ispitanici slažu se s tvrdnjom da im je JKR (mnogo) lakši od drugih predmeta i da bi ga značajna većina htjela imati više od jednom tjedno (84,3%), a 10,5% to ne bi željelo, uz 5,3% koji su dali srednji odgovor. Također u značajnoj

većini smatraju da je JKR (vrlo) važan predmet (89,5%), a po jedan ispitanik nema snažno mišljenje ili smatra da on uopće nije važan.

Positivan stav učenika prema JKR vidljiv je i kroz odgovore na pitanja o tome kako se osjećaju na JKR – gotovo svi ispitanici (94,7%) se na nastavi JKR osjećaju vrlo ugodno, a samo jedan je označio da se uopće ne osjeća ugodno¹⁴, i svi ispitanici se na satu JKR osjećaju (jako) prihvaćeno, „kao svoj na svome” (Grafikon 3). Značajna većina učenika se na JKR osjeća (mnogo) bolje (89,5%) nego na drugim satovima, a 10,5% nema snažan stav o tom pitanju.

Na satu Jezika i kulture romske nacionalne manjine osjećam se prihvaćeno, kao svoj na svome
19 odgovora

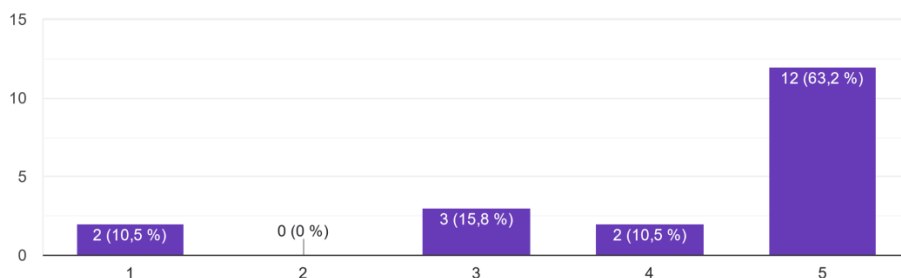
Grafikon 3. Kako se učenici osjećaju na JKR (1 = „uopće se ne osjećam prihvaćeno”, 5 = „osjećam se jako prihvaćeno”).

Što se same nastave JKR tiče, ona je očigledno vrlo zabavna i poticajna i ne opterećuje ih dodatno – s tvrdnjom da na JKR uče kroz igru i uz zabavu u potpunosti se slažu ili slažu svi ispitanici i svi navode da se vole javljati i govoriti na bajaškom. Učenje za JKR većini uopće ne oduzima mnogo vremena (89,5%), a u identičnom postotku im ni zadaće, istraživanja i projekti uopće ne oduzimaju vremena. Gotovo svi ispitanici (94,7%) smatraju da na satu dobivaju mnogo informacija o Romima, jeziku i kulturi.

Iako gotovo svi ispitanici (94,7%) smatraju da su im materijali za nastavu vrlo zanimljivi, ipak im u velikom postotku (jako) smeta što nema udžbenika za JKR (ukupno 73,7%), 15,8% im niti smeta niti ne smeta, a samo 10,5% uopće ne smeta (Grafikon 4). Taj postotak je razumljiv i svakako bi trebao predstavljati poticaj kompetentnim stručnjacima da promijene taj nedostatak izradom adekvatnih priručnika.

¹⁴ Ovo bi mogla biti i pogreška u odgovoru, uzimajući u obzir odgovore na sljedeću česticu.

Smeta me što nema udžbenika za Jezik i kulturu romske nacionalne manjine
19 odgovora

Grafikon 4. Nedostajanje udžbenika za JKR
(1 = „uopće mi ne smeta”, 5 = „jako me smeta”).

Rad učiteljice učenici JKR ocjenjuju vrlo povoljno, što će joj, nadamo se, biti poticaj da i dalje na ovakav način provodi nastavu. Ispitanici smatraju da je učiteljica kreativna i da se trudi nastavu učiniti zanimljivom, i gotovo svi (94,7%) smatraju da učiteljica voli ono što radi i da ih želi motivirati na satu; također gotovo svi (94,7%) misle da učiteljičin prijateljski pristup čini nastavu ugodnom.

Pozitivno je što u budućnosti, u višim razredima ispitanici premoćno značajno žele nastaviti pohađati JKR (89,5%), a samo 10,5% ih još ne zna. Kako broj učenika romske nacionalnosti u srednjim školama još uvijek nije velik – školske godine 2021./2022. je bilo 806 od ukupno 145.390 učenika, (Štengl 34: 2023) i Romi i Romkinje u Hrvatskoj većinom imaju nizak obrazovni status (Klasnić et. al. 31: 2020), to je više pohvalna namjera gotovo svih ispitanika nastaviti obrazovanje u srednjoj školi (94,7%), a otprilike polovica ispitanika bi, ako bude nastavila obrazovanje u srednjoj školi, tamo željela nastaviti pohađati JKR (47,4%); jednaki postotak nije siguran, a samo 5,3% to ne želi.

4. ZAKLJUČCI

Analiza upitnika pokazala je da je velikoj većini ispitanih učenika JKR važna pismenost na materinskom jeziku, no da im nije pretjerano lako savladati je, te da im je lakše čitati nego pisati bajaški rumunjski. Kada se uzme u obzir način na koji pišu poruke i kako telefoniraju, proizlazi da na uporabu hrvatskoga u dopisivanju utječe neznanje pisanja na svom jeziku te je odlično da je djeci konačno omogućeno opismenjavanje, iako će im sigurno trebati još neko vrijeme da svladaju pravopis. Većina ispitanika bi također rado čitala više tekstova na

bajaškom rumunjskom, a smatraju i da je njihovim roditeljima važna uporaba bajaškog rumunjskog kod kuće, kao i pismenost na jeziku.

Iako većina ispitanih učenika ne smatra da će im bolje znanje (govorenje i pisanje) bajaškoga poboljšati hrvatski, velika većina ispitanika smatra da njihov bajaški uopće ne smeta učenju hrvatskoga što je važna informacija zbog zabuda koje se javljaju u vezi toga. Velika većina ispitanika izvan škole jako mnogo govori bajaški i ne govori mnogo hrvatski, ali ipak zabrinjava da više od četvrtine kaže da izvan škole koristi mnogo hrvatski, što može upućivati na tendencije smanjenja korištenja materinskog jezika kod dijela učenika.

Značajna većina ispitanika smatra da je važno da se u školi uči i govori bajaški, no važan podatak na koji bi trebale reagirati škole jest da ih većina smatra kako njihovim učiteljima bajaški nije važan, tim više što više od polovice ispitanika smatra da bi bilo dobro kad bi Hrvati znali bajaški rumunjski.

Ispitani učenici većinom su se upisali na JKR prema vlastitoj želji, smatraju da je to važno i njihovim roditeljima, a na upis je utjecala i činjenica da su se upisali prijatelji, a poznaju i prijatelje koji bi se htjeli upisati na JKR kojima je zanimljivo što ga pohađaju, pa to može biti pokazatelj nekog budućeg interesa za ovaj predmet. Ocjene na JKR su im važne, ali se većinom nisu upisali kako bi popravili prosjek ocjena, iako smatraju da im je JKR lakši od drugih predmeta, no misle da je to važan predmet koji bi imali rado više od jednom tjedno.

Ispitani učenici imaju vrlo pozitivan stav prema JKR i prema radu učiteljice, na nastavi se osjećaju vrlo ugodno i prihvaćeno, bolje nego na drugim satovima, a nastavu doživljavaju zabavnom i poticajnom te im obveze vezane uz predmet ne oduzimaju mnogo vremena; unatoč tome, smatraju da dobivaju mnogo informacija o Romima, jeziku i kulturi. Nastavne materijale koji dobivaju smatraju vrlo zanimljivima, ali to ne može zamijeniti udžbenik i većini prilično smeta što ga nema, pa je nužno da stručnjaci što prije otklone taj manjak.

Većina ispitanika želi nastaviti pohađati JKR u višim razredima, a znatan udio želi to nastaviti i u srednjoj školi, što je svakako pozitivno za ovaj predmet.

Provedeno istraživanje pokazatelj je osnovnim školama koje izvode JKR da je bila vrlo dobra odluka što su ga uvele i nadamo se da će biti poticaj za druge škole da ga i one uvedu čim se za to steknu uvjeti. Nadamo se da će primjena JKR u ovim školama doprinijeti osjećaju prihvaćenosti kod učenika Bajaša, doprinijeti pismenosti na njihovu materinskom jeziku, što im dosad nije bilo omogućeno, te u konačnici doprinijeti njihovu boljem školskom uspjehu, kako studije sugeriraju. Za stjecanje potpunije slike što je sve donijela primjena JKR bilo bi dobro provesti slično istraživanje kroz nekoliko godina i usporediti dobivene rezultate.

IZVORI

- MDA (2001). Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Micul Dicționar Academic (MDA), Volumul I, Literele A-C*, București : Editura Univers Enciclopedic
- MDA (2003). Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Micul Dicționar Academic (MDA), Volumul IV, Literele Pr-Z*, București : Editura Univers Enciclopedic
- Državni zavod za statistiku. Popis 2021. dzs.gov.hr. Pristupljeno 10. 7. 2024. URL: <<https://dzs.gov.hr/naslovna-blokovi/u-fokusu/popis-2021/88>>

LITERATURA

- Bühmann, D., Trudell, B. (2008). *Mother Tongue Matters: Local Language as a Key to Effective Learning*. Paris: UNESCO. Pristupljeno 14. 7. 2024. URL: <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000161121>>.
- Gov.hr. Popis škola s nastavom na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Pristupljeno 5. 5. 2024. URL: <https://gov.hr/UserDocsImages/Dokumenti/Popis%20C5%A1kola%20s%20nastavom%20na%20jeziku%20i%20pismu%20nacionalnih%20manjina%20po%20modelu%20A_2023_2024.pdf>.
- Klasnić, K., Kunac, S., Rodik, P. (2020). *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
- Korak po korak. DAJ PET! – DĀ-M ŠINŠÍ!. Pučko otvoreno učilište Korak po korak. Pristupljeno 5. 5. 2024. URL: <<https://www.korakpokorak.hr/projekti/daj-pet-da-m-sins>>.
- MZOM 1. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih. Obrazovanje nacionalnih manjina. Pristupljeno 5. 5. 2024. URL: <<https://mzom.gov.hr/istaknute teme/odgoj-i-obrazovanje/obrazovanje-nacionalnih-manjina/571>>.
- MZOM 2. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i mladih. Djelatnost odgoja i obrazovanja. Pristupljeno 5. 5. 2024. URL: <<https://mzom.gov.hr/istaknute teme/odgoj-i-obrazovanje/djelatnost-odgoja-i-obrazovanja/124>>.
- Narodne novine. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Jezik i kultura romske nacionalne manjine u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj (model C). Pristupljeno 2. 6. 2024. URL: <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_04_52_1046.html>.

- Novak Milić, J. (2007). Uloga romskih pomagača u nastavi, u *Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga : priručnik s radnim listovima*, ur. Cvikić, L. (Zagreb: Profil International): 98–99.
- Radosavljević, P. (2016). Romi Bajaši u Hrvatskoj. *Drugi. Alteritet, identitet, kontakt u hrvatskome jeziku, književnosti i kulturi. Zbornik radova 44. seminara Zagrebačke slavističke škole*. ur. T. Pišković, T. Vuković (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu): 185–195.
- Radosavljević, P., Marjanović, V., Novak, B., Perhoč, V., Kralj, E. (2019). *Dă-m șins!*, ur. S. Brajković, Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
- Radosavljević, P. (2021). The Current State of Boyash Romanian in Croatia, in: *Boyash Studies: Researching “Our People”*, ed. A. Sorescu-Marinković, Th. Kahl, B. Sikimić (Berlin : Frank & Timme): 283–309.
- Radosavljević, P. (2022). *Jezik Roma Bajaša u Hrvatskoj. Fonologija i morfologija bajaškog rumunjskog*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF Press.
- Štengl, N. (2023). *Obrazovna politika prema pripadnicima romske nacionalne manjine u Hrvatskoj. Specijalistički diplomski rad*. Pristupljeno 1. 7. 2024. URL: <<https://repositorij.pravo.unizg.hr/islandora/object/pravo%3A5291/datastream/PDF/view>>.
- ULJPPNM 1. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. *Odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu kojim se služe*. Pristupljeno 5. 5. 2024. URL: <<https://ljudskaprava.gov.hr/nacionalne-manjine/polozaj-i-prava-pripadnika-nacionalnih-manjina-u-republici-hrvatskoj/odgoj-i-obrazovanje-na-jeziku-i-pismu-kojim-se-sluzue/621>>.
- ULJPPNM 2. Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske. *Šesto periodično izvješće Republike Hrvatske o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina*. Pristupljeno 1. 7. 2024. URL: <<https://ljudskaprava.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti//%C5%A0esto%20izvje%C5%A1%C4%87e%20Okvirna%20konvencija%20HR.pdf>>.

Petar R. Radosavljević
University of Zagreb

ATTITUDES OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS TOWARDS BOYASH
ROMANIAN AND TOWARDS THE SUBJECT 'LANGUAGE AND CULTURE OF
THE ROMA NATIONAL MINORITY IN CROATIA'

Summary

Although it was officially adopted at the beginning of 2020, the curriculum of the school subject *Language and culture of the Roma national minority in primary and secondary schools of the Republic of Croatia (model C)* began to be applied only from the school year 2022/2023, when in the primary schools Kuršanec, Orehovica and Podturen the teaching of this subject started. The mentioned schools teach Boyash Romanian, i. e. the Transylvanian dialect, a variety of Romanian spoken by practically all Roma in Međimurje, while in the rest of Croatia more than three quarters of the Roma national minority also speak varieties of Romanian. Although Boyash Romanian could already be encountered in schools in Međimurje, this was mostly informal, while now the language is formally part of the teaching process. Since Boyash Romanian is a non-standardized idiom that is predominantly oral and the materials for learning and teaching are scarce, there are several peculiarities, challenges and difficulties in teaching this subject, such as the fact that there is neither a textbook nor a manual for this subject and the teaching of this subject is mostly held after (or before) regular classes. The main part of this paper analysed the attitudes of Orehovica and Podturen primary school students that attend the subject *Language and culture of the Roma national minority* towards Boyash Romanian and towards the mentioned school subject, that were examined through an anonymous questionnaire. The analysis showed that literacy in the mother tongue is important to the vast majority of the surveyed students, but that it is not overly easy for them to master it. Although the majority of the surveyed students do not think that a better knowledge of Boyash will improve their Croatian, the vast majority of respondents believe that their language does not interfere with learning Croatian at all, which is important information because of the misconceptions that arise in this regard. While the majority of respondents speak predominantly Boyash Romanian outside of school, it is worrying that more than a quarter declared that they use a lot of Croatian, which may point to a tendency to decrease the use of the mother tongue. Schools should take into account that the majority of respondents think that Boyash Romanian is not important for their teachers. Although they feel that this subject is easier than other subjects, they consider it important and have a very positive attitude towards it and towards the activity of the teacher. The vast majority of respondents want to continue attending the course in higher grades. The conducted research is an indication to the elementary schools that introduced this subject that it was a very good decision, and we hope that it will be an incentive for other schools to introduce it as soon as the conditions are met.

Keywords: Boyash Romanian, teaching, Roma in Croatia, attitudes of students.

Primljeno: 15. 7. 2024.
Prihvaćeno: 17. 9. 2024.